

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 58 (1944)

Artikel: La mastralia d'Ursera (1425)
Autor: Muoth, J. C. / Gaudenz, Men
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-213610>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 22.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

La mastralía d'Ursera <1425>

Chantada naziunala da J. C. Muoth.

Traducziun da dr. med. Men Gaudenz, Scuol.

Notizhas istoricas

Fingià daspö sia fundaziun possedaiva la clostra da Mustèr (Müstair, Disentis, Desertina) grands bains e drets in Val d'Ursera (Urserental). Ils massers da tals bains eiran d'origen rumantsch e staivan suot il domini patrimonial dals abats da Desertina. Ils abats e cun els insempel la Cadi (La Cadi = das Gotteshaus Disentis, clostra e pövel) possedaivan eir ils drets da transit ed edschainvan ils dazis per ir sur il Gotthard (plü bod dit munt Avellin), l'uschè nomnà dazi da San Plazi.

Ma durant il 12 e 13avel secul paran ils cunts da Rapperswil e davo ils cunts da Habsburg, chi exerzaivan la suprema giurisdicziun in la val, dad avair usurpà eir l'explotaziun dal transit e trafic sur il Munt Avellin (Gotthard). Quels signuors han alura eir colonisà diversas cuntradas da la val cun paurs tudais-chs.

Tanter ils Tudais-chs e'ls Rumantschs eiran fingià da quels temps natas dispittas e differenzas, perquai cha'ls Tudais-chs eiran gnüts chasats aint sün territoris, dals quals ils Rumantschs pretendavaian chi appartegnan pro lur bains e pro lur pas-chs. Ün pa plü tard avaivan percuter ils abats, sco chi para, reuschi da restorar lur veglia supremazia sur la vallada e reconquistà ils dazis.

Ma fingià daspö l'an 1237 s'avaiva preschantà ün oter adversari e concurrent per il possess dal Gotthard o Munt Avellin. Ils Uranais avaivan da quel temp ruot tras la via in Val Scalina (Schöllenen). Els han eir giodü fich lönch il pass cun il permiss da l'abat, pajand il dazi; ma davo lur lia cun Lucerna (1332) e davo avair fichà pè in Val Leventina (1331) eiran els dvantats plü inguords e vulaivan s'impatrunir cun la forza dal pass sur il Munt Avellin (Gotthard).

Dal 1332 ais que gnü ad üna ferma luotta in Val d'Ursera tanter la Cadi ed Uri, ingio cha'ls clostrals han gnü üna granda sconfitta. Il mastral Tin de Sax (frar da l'abat Martin de Sax), il

conductur dals Sursilvans, dess perquai esser gnü chastià sün roba ed onur ed haja, in seis vegls dis, gnü da girar pels cumüns intuorn per la murdieua. Uschè vegna quintà. Ma pacs ans plü tard han ils paurs da la Cadi, suot Guglielm Pultengia, vint cumplettamaing ils Uranais in la victorgia da Realp. Dal 1339 ais gnüda conclütta la pasch tanter l'Uri e la Cadi, e la clostra ha mantgnü seis drets.

Uri ha instant cuntinuà cun sia politica pervia dal Gotthard e guadagnà ün grand parti in Val d'Ursera, ils Tudais-chs. La Val d'Ursera ha dal 1410 conclüt cun Uri ün vicendaivel dret da vasschinadi (Landrecht) cun resalv percuter vi da las alps e pas-chs e da tuots drets da l'abat da Mustèr.

Ma dal 1425 eira l'istess gnüda preparada üna secessiun da la vallada ed üna definitiva allianza o incorporaziun cun Uri. Udind da quai l'abat Peider da Pultengia, chi avaiva fundà dal 1424 la Lia Grischa, schi as ha el rendü cun ün grand seguit ad Ursera ed ais là dal tuot inaspettadamaing cumparü davant la mastralia, ha là miss in confusiun seis adversaris ed ha sdasdà cun seis pled rumantsch las veglias algordanzas e simpatias dals Rumantschs nativs, da maniera cha sün sia dumanda: Scha'ls Ursanais, chi sajan tantüna per la plüpart naschüts rumantschs e nudrits da mammas rumantschas vöglan bain restar glieud da la Crusch da San Plazi (arma dal convent) o dvantar sudits dal tor dad Uri (Uristier) l'intera raspada ha exclamà, cha'ls Ursanais vöglan restar fidels a San Plazi.

Davo quista decisiun ha l'abat mantgnü per instant seis drets, ma plü tard e plan a plan ais gnüda la Val d'Ursera tras l'augmentant trafic sur il Gotthard suot il domini dad Uri, bainschi cun resalv da divers drets.

La poesia chi seguia cumbina cun licenza poetica quels fats qua surmenziunats e divers dits populars per descriver il cumbat per il Munt Avellin e quel tanter las duos naziuns, Rumantschs e Tudais-chs, ün cumbat chi ha gnü lö eir in diversas otras valladas, per ex. in Partens (Clostra), Lumnezia e u. i.

Las persunas sun per part istoricas, per part inventadas, ma tuottas appartegnan cun lur noms da famiglia a las cuntradas in dumanda.

Co cha l'abat da Mustèr, Peider da Pultengia, va a la mastralia ad Ursera

Zuond superba chavagliada,
rotscha ferma sco da guerra,
pass' ils truois da val d'Ursera:
signur Peider de Pultengia,
ch'ais abat da Desertina,
va a pêr cun Clà Camengia,
il masser da glieud cumüna
e magiur da Hospental.
A quels sieua Gion Pultengia
sco manader e mastral.
Signur Peider fa viadi
cun la glieud dal vasalladi,
cumpagnà da quatter paders,
ils capabels buns güraders
per las causas e fatschendas
delicatas ed urgentas —
parchürà da cumbattants
simpels, nöbelns, pitschens, grands.
Tuots undraivels d'la Chadè
radunats s'han in rudè.
A l'abat la crusch straglüscha
suot la lada barba grischa.
Gion Pultengia tain sa spada
sper sa cossa inferrada.
La bandera da la Lia
porta Vuolp de Sulvania.
Jon de Paisel tain sa lantscha
sülla tschinta in balantscha
ed i glüschan cler ils spruns
d'Adalbertus de Chaschliuns.
Ma plü glüm dan las chaplinas
dals duos figls da Clà de Spinas.
Cul turtschet ferm aint in man
vain de Medel il Pajan.

Paul de Sax vain eir, giagliard,
sülla spadla l'alumbard.
Plazi Berther vain sün plazza
cul mazzüch sülla corazza.
Cul martè da fabger grand,
leidamaing as preschantand
vain il fabger: Risch Liconis
cun seis dschender de Antonis;
Jachen Fiergna de Bugaus
Jon d'Artuglia, giò da Laus,
cul Signur, van de Zignau. —

* * *

Sülla prada, sülla gonda
sta il pövel e dumonda:
«Che dà quai danöv cavi,
cha l'abat cun tal premura
hoz as renda sur l'Alpsura?
Vain la *Lia suot l'Ischi*
our d'Ursera disturbada?»
Tuot la glieud ais agitada.
fa sbragini e sbajocca.
«Nossa Lia nu sbalocca.
Nossa Lia pac importa
als vaschins davant üsch porta
dal Gotthard e Val Scalina;
separats sun stats adüna
tras las cornas dal Badus
han gnü pac da far cun nus:
Isolats in lur vallada,
d'ota pizza circundada
vivan els in disfidanza
da scodüna cumünanza.

Sco sulvadis as cunvegnan tanter pêr e ferm mantegnan lur üsanzas, drets privats, accordats dals vegls abats. Nu s'intrian d'nossas Lias, giodan svessa lur fadias. Els nu vôn savair da grazchas, portan svessa lur disgrazchas as vantand cun spiert sulvadi d'esser liber signuradi e s'abstinan cun fervenza da scodüna dependenza, portan svess cun aversiun dals abats la protecziun, arcuguoschan strusch ils drets chi sun veiders e perfets.»

* * *

Uschè va cun Clà Camengia signur Peider de Pultengia sü d'la senda dad Ursera, sco ün paster e'l da vera cun seis homens dad escorta, giand amunt sur laina storta sü tras gondas e vallatschs, plains da peidras e crappatschs tras la naiv e tras la glera, vers la costa lavinera tanter tschofs da rös' alpina, tanter zonders plains d'braïna e svanescha sülla sella süls pas-chets da muntanella.

* * *

Signur Peider da Pultengia dschaiva qua a Clà Camengia: «Sast da'm dir per che güstia cha'ls d'Urser' han mastralialia?

s'tratta qua da tschantamaints, o da noschs impissamaints? Ais la nouva propi vaira retschevüda be her saira — vôn els d'nus as separar sainza gnanc' ans salüdar? Que nu poss chapir — pel tonder — ma bainbod gnins our dal bonder.»

Clà Camengia, qua respuonda: «Vossa Grazcha! Bain avuonda sun eu uossa infurmà. Our da que chi vain tschantschà, massa cler be resultescha cha la Val voul zuond in prescha da la clostr' as separar e cun l'Uri s'alliar.

D'ans ed ans, sco S'ais palais, già lavura l'Uranais per rivar o bod o tard in possess dal pass Gotthard. — El nudraja viva spranza d'augmantar qua sa pussanza, per liar la Leventina cul aual da Val Scalina, per retrar sül cuolm il dazi chi partain a nos San Plazi. Quels dad Uri sun gotrus, ma plü mals, plü ferms co nus, san salvar lur interess e lavuran cun success.» —

«In Ursera», qua replicha signur Peider, «chi traficha uschè mal cun noss sudits per t'ils render uschè grits? Nun avain nus approvà tuot ils drets ch'els han iertà?

Nu pon els in libra val
svessa tscherner lur mastral?
Ha la clostra fat 'na jà
alch chi'ls vess dischvantagià,
dat molesta cun gabellas
o gñü otras giarbinellas?
I nun han pelvair radschun
da portar almantaziun. —
Lur naziun e lur linguach
stan cun nus in vegli' alach.
Sco las mammas da Rueras
sun las mammas, las Urseras
eir rumantschas; lur uffants
sun rumantschs, sco'ls
perdavants,
han iertà ün' aversiun
per ils Svobs e lur naziun.
Nu sun els stats da cuntin
inimis sün mort e fin?
Nun als dà que töss-chantöm
cur ch'els odan tudais-chöm?
Quels d'Urser' e quels da Wasa
dessan tgnair insembel chasa?
Sun sco chan e giat, dal bun,
in iertada aversiun.
Els as puognan e's cumbattan
cur chi's scuntran, cur chi's
chattan.» —

Clà Camengia qua respuonda:
«Voss sudits san bain avuonda
quant ch'els han dad ingrazchar
a la clostra. — Ma lur far,
lur caracter da preschaint
port' ün oter fundamaint.
Que ais be la conseguenza
da la guerr' e pestilenzia
cha lur pövel ais dvantà
schminui e sparpaglià,

cha Tudais-chs sun arrivats
in lur val e s'han chasats,
gnüts patruns, sco va-sül muond,
d'üna granda part dal fuond.
Quels Tudais-chs sun hinderves,
ma dominan l'interess.
Regimaint e bains cumüns
toçcan bain als vegls vaschins,
ma la glieud activa, nouva
chi lavura, chi as drouva
ha la roba, l'influenza —
ed intant in decadenza
croudan noss sudits, spogliats!
Lur caracter, qualitats
uoss' as perdan d'ün cuntin
fin chi rivan al tapin
cha'ls Tudais-chs, ils vagabunds,
mettan suot als oriunds.
O! s'pudess avair la spranza
cha meis quint gess in fallanza!
Vossa Grazcha, signur Peider!
Be la clostra po güdar,
sch'ella less s'affatschendar,
nos destin pigliand a cour.
Vossa Grazcha nu dess tour
brich in mal meis franc
discuors,
ma'l regnar da noss signuors
vala pac. Schi quels protegian
ils Tudais-chs e nun inclegian
brichafat nos püt da vista
e'ns maltrattan a la trista.
Sun cun Uri alliats,
cun Tudais-chas maridats.
Quellas tiran sü uffants
chi nu san dals perdavants.
As turpajan dal rumantsch
sco scha'l füss già müf e rantsch.

Schi l'intera giunkeraglia
nun es oter co racaglia
bè tschavatta, s'installaja
sco ils Svobs, be svob balbaja.
Varsaquants dals giuvens purs
imiteschian ils signurs
s'crajan grands, i'l cheu da
cribel,
da gnir Svobs plü svelt
puissibel. —
Nossa glieud degenerada
pluffra ed intudais-chada,
avant tuots: mastral de Moos,
cul cheu stort, davant-davos
ha urdi il tradimaint
chi'ns imnatsch' in quaist
momaint.
Eu fetsch spranza — que es
sgüra —
chi survegnan tuots la plüra,
cur chi vezzan signur Peder
arrivand sün seis puleder.»
Signur Peder ingrazchaiva
al masser, e quel ludaiva
per la tschantscha da frankezza
per l'amur ed arditezza
flammagianta per seis pövel
in ün cour sincer e nöbel.
E durant ch'el chavalgiaiva
ed instant ch'el ponderaiva
che masüras tour cun
schlantsch
per salvar il vegl rumantsch
vain sul plant e si' udida
da sa mamma là chi crida
aintasom il laj sper via —
larmas spür melanconia,
da sa mamma chi s'almainta

ch'ella saja maltrattada
dals uffants abandunada! —
L'aua quaida reflectaiva
a l'abat chi chavalgiaiva
ed ils homes a la riva
admiravaian sa sumbriva.
Tuot dandet il Jon Pultengia
as volvand vers Clà Camengia:
«Scha'ls d'Ursera as turpajan,
schi pudain nus avair vajan.
Iminchün da nus s'algorda
quant cha quella val balorda
da chefar ha dat a nus.
Che viadis zuond privlus
cha noss tats han stuvü far
per l'Ursera preservar,
per l'Ursera cussalvar
da la bes-cha furibonda
chi nun ha mâ plü avonda.» —
«Macla, nus t'lavain davent»,
clam' il pader assistent.
«La terrada d'Hospital,
la sconfitta dal mastral
Tin da Sax, meis tat già mort —
I s'ha fat ad el da tort
plü co ch'el vess merità. —
Ma il Tin ha reparà
si' onur, e gnü la glorgia,
s'curunand cun la victorgia
da Realp, el chi culpant,
ündesch ans get murdieund.
Meis confrar Beat da Funs,
quel poet chi fa chanzuns
ha güzzà la penna sia,
miss quists fats in poesia.»
Tuot chi tasch' e taidl' attent
per respet da l'assistant.

Uossa dà il de Zignà
hom robust, maleducà
a Jachen Fiergna de Bugaus,
bricha main maltrat e faus,
aint pel flanc' na chandunada
sco per segn. In üna jada
il Burgaus dà'n pitschen sfrign
e cumainza da malign:

La chanzun dal Tin de Sax.

«Mastral de Sax, mastral de Sax,
tü est be bottas, tagls na pacs,
ingio hast noss' armada?»
«A Hospental terrada.»
«Ingio hast tü ils paders?»
«Els sun in mans dals laders.»
«Che sbassast tü ta tschera?
Ingio hast la bandera?»

«Ad Altdorf sulla piazza,
i'l vent ella svolazza.»
«Che fan quels dad Ursera?»
«Els stendschan in fümera.»
«Ingio sun quels dad Uri?»
«Els vegnan sur l'Alpsura.»

«Mastral de Sax, mastral de Sax,
schi penda't sü per ils corvs racs.
Nu gnir davant il pöbel!
Che't güda d'esser nöbel?
Che güda tia spada,
nun ais nemain güzzada.
Che portast tü chaplina?
Quell' es tuot da ruina.
Che vala tia bratscha?
quell' es sco misra sdratscha.

Mett' üna pezza d'rascha
sül pet e fa curascha!»
Mastral de Sax, mastral de Sax,
pigli' uoss' il sach d'murdieu
be stracs

e va per la murdieua
teis merit be at sieua!
Hast fat tanta canera
e pers la Val d'Ursera.
Tü hast tradi la terra,
occasiunand la guerra,
laschè l'inter' armada
a Hospental terrada.

Las guaivdas chi süspüran,
ils orfens chi indüran,
nù pon mai cun lur larmas
lavar darcheu tas armas.
I maclan be cun dischonuors
il nom «de Sax» pels posteriuors.

* * *

Pacs chantaivan la chanzun,
leger brich nun eir' il tun
cur cha'l pövel nosch, grosser
dà seis giaps e sgrigna bler.
Que rendaiv' il de Bugaus
sco la fiergna rac e faus,
lamantus, martirisà
secundaiv' il de Zignà;
uoss' ün sbraj ed uoss' ün dschem
squasi sco ün requiem,
e davo ün grip paraiva
üna vuolp chi respuondaiva.
Ed il pader assistent
quel tadlaiva pac gugent.
Be l'abat als campiuns
pardunaiva lur chanzuns.

* * *

S'abalchada la rumur,
intunesch' il chantadur
Gion de Runs, giò da
Chartatscha

cun rainta, leida fatscha
e cun vusch sonora, clera,
sco trumbettas illa guerra
üna lingua plü legraivla
ed als paders plü plaschaivla,
verva viva e pumpusa
d'üna luotta gloriusa,
melodia giubilanta
da la pizza strasunanta
sco las tübas giò da l'alp:

La victorgia da Realp.

La festa da San Plazi
l'abat avaiv' udi,
cha quels dad Uri hajan
ün plan malign urdi:
Da tour aint cun indschign
il pass da l'Avellin,
d'impuoner a la val
tributs e tribunal.
Qua ha il bun San Plazi
il pövel sudantà
cha tuot per as defender
subit as ha pinà.
L'Ursera ha la punt
dal diavel furibund
cun homens occupà,
a temp per sai salvà.

Il di da Soncha Frena
ad uras da mamvagl
arrivan quels dad Uri,
sco ün tremend trabagl,

as schlantschan vers la punt,
s-chatschand ils noss amunt,
ch'els han ils tachs battü
sur Val Scalina sü.

Mastral Guglielm Pultengia
champaiva suot Realp;
el eira cun l'armada
la not gnü nan sur l'Alp,
cun nöbelz campiuns,
ils meglers dals Grischuns,
culs purs da la Chadè,
robusts, spennats da chè.

Vezziand a quels d'Ursera
in fügia sü pel plan,
d'agüd, Guglielm Pultengia
ad els ha sport il man,
lur fügia balchà,
la temma s-chatschà,
t'ils tut in protecziun
e dat ad els staziun.

Las rotschas uranaisas
dan man pels assaglir.
Il tor da las Surenas
cumainza a mügir.
Sül plan sta uossa franc,
pardert a spander sang
ün tröp da mincha vart
cun lantsch' ed alumbard.

Ils valorus s'stanglaintan
cun pondscher ed as dar.
Ün nu vulaiva ceder
e tschel mâ brich tschessar.
Ün gniva trafichà
e l'oter cupichà.

Ils prats sun sanguinats
plain morts e plain blessats.
Qua clam' il chapitani
Guglielm cun ota vusch:
«Mettai la dainta crotscha
süls gotters là in crusch!
Sagli viedaint i'ls gruogns
e dat cun peis e puogns,
chargiai sco da cumün
cun forza ün per ün.»
Sco lufs aint illa scossa
attachan els als spruns.
La rotscha es bod scossa
e schmers sun ils minchuns.
Uschè han assagli
ils purs da la «Cadi»,
furius i'l battibuogl
siglind vers il stranguogl.
Forand cun sen pervers
a dret ed a travers.
Qua il pajan da Medel
ha rafilà ün plunt
al gross eroe de Wasa,
cha'l get culs peis amunt,
ün d'Attinghaus stranglà,
güraders blers coppà,
avant co svess murir
a dudesch fat spartir.

Qua ha Gudench de Peisel,
ün nöbel campiun,
scornà il tor dad Uri
e tut il canafun:
Ma brich pudü mütschar,
la vita stü laschar,
tendschand il canafun
a Gelli de Chaschliun.

M'alur' han quels dad Uri
dat vouta, per s'retrar,
s'inaccordschand pür uossa
chi's po suvent sbagliar:
els vaivan ils Rumantschs
retgnü per müfs e rantschs.
Quels vaivan hoz mussà,
ingio chi stan da chà!

Qua ha il tor dad Uri
fini da scornigliar.
Il di da Soncha Frena
ha el stuvü filar
fich malamaing trattà,
be sgraffels e scornà
giò per la punt dal diavel! —
Pür tuorna, cha't dain Pavel!

* * *

Tuots chantan la chanzun.
Seis plain e leger tun
resuna tras la val,
rebomba dal Crispalt,
respuonda dal Crestalt,

vaiva strusch fini dal tuot
suot la tegia da Calmuot.
Quia as derva la vallada
tuot l'Ursera vain in strada:
ses pradatschs cun la planüra
i'l rauuogl da pizza s-chüra;
e la Reuss, seraina, blaua,
chi sgulatta là si' aua,
culs chanals per la cuttura
chi resvaglian la verdüra
e mantegnan la fainada
cur la spuond' es arsantada.
Là in bröls, immez la prada,

trais cumüns stan in parada,
intschintats da pizza trida.
Andermatt là aint cupida
ot giodom davo ils taivs,
chasas cuccan our e saivs.
E Realp in sa cuttüra
sper la selva verda-s-chüra
e la tuor da Hospital
chi straglüscha tras la val. —
Ma giodom incunter Uri
nun as oda bun auguri.
Là rumura Val Scalina,
invelada in brantina.
E dal spi l'abat, sco l'aglia,
guarda giò in müravaglia.
Sia terra el admira,
in contuorbel — e suspira,
ed al pader Planca drizza
el quaists pleds cun ögl chi
frizza:
Quaista terra tant beada
gniss d'la nossa s-charplinada!
Quai mai plü nu lain patir;
meglder batter e murir!

Pader Planca tschögna: schi,
cun seis cheu già ingrischi:
«Grazcha nu savain ingüna,
per possess iertà in chüna.
Que ad els sarà palais;
chi vegnan pür ils Uranais!»
Uoss' as volva, lur' as renda
signur Peider giò per senda
da Sualau, sur craps tagliaints
cun seis homens serviaints.
Üna via sfadiusa
tras la blaisch uschè crappusa,
costa taisa da stipüras
chi sdarlossa las lisüras.
La puobaglia giubilescha
e descend' in ferma prescha,
ma'ls plü vegls cun pass pesant,
van plü plan pels grips as
tgnand.

Lura rivan fin giò'l plan
pro las chasas dal schiran,
là ingio chi's paj' il dazi
per il transit a San Plazi.

* * *

Co cha'ls d'Ursera jan mastralia.

Davant la porta granda dal Crap da Hospital
es hoz la radunanza dals homens da la Val.
Ün tröp da milli lingias ais là sül plaz d'cumün
fand rinch intuorn la buorra; hoz sgür nu manc' ingün.
Dasper la buorra staivan ils libers vegls vaschins
ed our d'intuorn ils esters e simpels fittadins.
E sper la buorra spetta — cun sguard sever e fiss
il cheu da quels dad Uri, signur mastral de Friess.

E sün la buorra siglia de Moos, eir el mastral,
 vesti in rassa naira — cun l'uors sül pectoral
 chi'l pin tain in sa tschatta — e'l fuond in pür s-charlatta.
 E l'hom chi porta l'uors cumainza seis discuors:

«Undrats signuors dad Uri,
 Vus otstimà prasuri,
 bainvgnüts a Hospental,
 ün ot bainvgnü, vaschins,
 vus homens da la Val,
 tant nöbels sco cumüns.
 — Undraivla radunanza,
 siand tras confidanza
 vos zuond indegn mastral,
 parsura ufficial,
 surpigl eu, cun lubgentscha,
 da's metter in preschentscha,
 suotmetter e propuoner,
 sainza sulet dispuoner
 als homens qua preschaints,
 in quaista val sezzaints,
 ils quals sun suottainiss
 al stab dal signuradi,
 ma han cumplet permiss
 dals drets da vaschinadi
 l'urgenta occasiun
 da far ün' Uniun
 cun Uri, nos vaschin.
 Fetsch quai sün buna fin.
 Vus homens da la Val!
 Ingün nu po negar
 nos dret da'ns alliar!
 Quel dret ais tuot perfet
 que s'di eu cler e net,
 dals rais documentà
 e tschient jà approvà.
 Nus vain teras muschinas
 da quellas pergiaminas. —

Ils paders da Müstair
 crajan bainschi d'avair
 tscherts drets sül regimaint!
 Quels valan pel preschaint,
 ma be iñfin cha nus
 cun star modests e prus
 soffrin l'avuadia,
 vertin lur signuria!
 Il sögl da vossa val
 terratsch ais imperial
 e be l'imperatur
 ais nos suprem signur.
 Bain han noss perdavants
 gidü ün pêr tschient ans
 la protecziun clostrala
 ed in virtüd legala,
 portà la conseguenza
 da tala dependenza.
 Ma quell' advocatura
 ais statta be procura,
 procura per l'Imperi
 o simpel ministeri
 in nom e competenza
 dal rai, in si' absenza,
 pussanza imprastada
 chi sto gnir tuornantada,
 pussanza, dschand sumaglia,
 sco quella da famaglia,
 chi fa tuot la fatschenda
 sco cha'l patrun pretenda.
 Vus homens da la Val!
 giodais la libertà
 daspö ch'Ursera sta.

Que ais adüna stat,
daspö chà Andermatt,
Realp e Hospental
existan illa val.
Mai nun ha insagià
nos paür la servitud,
nos pövel mai portà
ils frains da sclavitud.
La tuor chi guarda giò
sün nus tant sü da cho
stuvess ans dir: adüna
ha qua la glieud cumüna
tenor üsanza e vegls pats
salvà cumön, regnà seis fats,
tschernü a tuot seis ufficials,
tuot seis güraders, seis mastrals,
e que cha'l pövel decidaiva
que eira ledscha ch'obliaiva
signur e paür, l'abat suraint,
que eira ledsch' e tschantamaint.
Qual es ün meglder mussamaint,
vus homens tuots aquà
per vossa libertà?
Bain existiv' il cundimaint
cha nos mastral regent
retschaiva dal convent
il nöbel dret da spada —
sco forza imprastada
dals rais e da l'imperi.
Perquai sto nos mastral
cun tuot il decasteri
davent da Hospental
as render a Müstair,
per là, tenor üsanza,
la spada obtegnair.
Ma pacä importanza
ha tscherta quel viadi.
Ils drets da signuradi

concess als vegls abats,
sun be formalitats
e perdan ünsacur
lur forza e vigur.
Las decisiuns crodadas
ston gnir d'els approvadas
e multas ed etschüdas
ston gnir arcugnuschüdas.

Perquai, laschai ch'eu's dia,
po sgüra eir far lia
cun l'Uri nos cumün
sainza far tort ingün;
quai sainza dumandar
l'abat per permischun
e sainza violar
seis dret da protecziun.
Quai ch'ais tax' e gabella
d'la clostra dain ad ella!
Ingün nu voul pretender
il lur vulain nus render;
ma nossas competenzas
vulain nus cussalvar,
in tuottas occurrenzas
decider nus, e far
quai ch'ais in noss' favur
e viver in onur.
Vus homens da la Val!
L'abat in ans passats
ans ha mal surdovrats:
fundà ha'l uniu
cul pövel là da Trun.
Che'ns porta quella lia?
Eu pens: sgür be fadia,
disturbis e surpraisas!
Che nouvas intrapraisas
cha el cun quai gurbischa
ingün qua nu chapischa.

Là aint i'ls precipizis
cupidan ils orizis.
Là s'fuorma s-chüra tschiera
e vain nan vers Ursera,
là nascha la brantina
chi's plach' e'ns dà braïna.
Là s'sduvlan ils sulvadis
orizis ed oradis.
Là giò per las ruinas
s'avanzan las lavinas.
Da là vain inamöd
bler tavellöz, ma vöd.
Vus homens da la Väl!
Adün' han baps e figls
cun l'Uri gnü scumpigls,
dispittas e baruffas,
noschs pleds e greivas zuffas,
perche la malavita?
perche tant' ir' e lita?
Perquai cha'ls buns abats
nos pövel sü frizzaivan,
quel saimper cumplichaivan
in lur ostilitats.
Vus homens da la Val!
Nu lain nus stabilir
la pasch ed ans cunvgnir
da schmetter la discordia
e viver in concordia,
in pasch ed abinanza
cun nossa vaschinanza?
Perquai, cumpatriots,
decider lain nus hoz
masüras ch'impromettan
la pasch cha tuots aspettan
pro nus e'n Val Scalina
per hoz e per adüna.
Vus homens, eu crajess
cha tal liam spargness

blers dans ed eir sconfitta
ed ün sco tschel profita.
Vus homens! mastralia!
per buna pasch fundar
cul Uri, nos confrar,
vulain nus far 'na lia!»

* * *

Il pövel avaiva
güzzà bain l'uraglia,
tadlà cun mürvaglià,
cun schmagna e brama
la nouva proclama
dal cheu dad Ursera.
Il pövel coschaiva,
tremblaiva, dschemaiva
da trar decisiun
in tal' questiun
e tuot disputaiva
e gesticulaiva
sco schurm' infuriada
dal tuot s-chadainada.
S'alvand sco'n orizi
s'augmaint' il sbragizi,
s'cumpigl' e's sgurdina,
perdand chavazzina.
Ils clams dvaintan grits;
I's fuorman partits.
I creschan las fottas,
i's pinan già bottas
d'artschaiver e render,
culs puogns da defender
scodün l'argumaint
chi al para dezaint. —
Dandet tuot sta quet.

* * *

Friess, mastral dad Uri, staiva
 sün la buorra, s'inclinaiva,
 sün seis mans pozzà predgiand
 per tudais-ch, e sdarlossand
 vi e nan la rassa melna,
 rassa melna sco pür aur
 intessüda cun ün taur.
 «Homens libers da la Val,
 na ch'eu saja vos mastral,
 na ch'eu poss' As cumandar,
 ma das-chess eu be s'cussagliar
 a vos bain e vos salüd
 d'acceptar nos bun agüd.
 Eu s'cussagl e di a vus:
 s'alliai e stat cun nus.
 Vossa val es situada
 i'l raviogl da nossa terra
 e dependa, isolada
 tras muntagnas, per la guerra,
 pel commerzi e transiun
 be da nossa protecziun.
 Che lais cuorrer sur l'Alp sura
 tras navaglias e lavinas,
 in misiergias e schaschinas?
 Nu stain nus plü damanaivel,
 nu füss que plü cumadaivel
 dad avair ün tor sur porta,
 imnatschand cun corna storta,
 da retschaiver l'uors da Berna
 e las lantschas da Lucerna
 in agüd per as defender
 scha ün ester less offender
 vossas veglias libertats?
 Eremits sun voss abats;
 els cultivan la virtüd,
 pissereschan pel salüd.
 L'incumenza ais dals paders
 tschert da convertir pechaders,

da spendrar noss padernuors
 da l'infier e sas duluors.
 Sgür l'abat nun ais tant pratic
 e düsà cul muond glünatic.
 Per restar independent
 s'stoja gnir impertinent,
 per mantgnair la libertà
 sco sulvadis star stinà.
 Libertats sun garantidas
 be cun puogns e cun feridas!»
 «Noss abats sun fermes
 avuonda!»
 üna vusch dad ot respuonda.
 «Plajas, bun ami, savain nus
 eir partir oura pulit.
 In quel grà, mastral, avain nus,
 craj eu bod, ün bun credit.»
 Qua e là scuttöz s'alvainta,
 ma de Friess disch sainza
 stainta:
 «Ducas, cunts, rais e baruns
 regnan in tuot ils chantuns,
 tschütschan oura la puraglia,
 mettan l'hom cumün in paglia,
 tuot intuorn sta la gianüra
 suot där giuf, crid' e suspüra.
 Homens libers dad Ursera!
 Eu nu less be far canera,
 eu nu less be am lodar;
 ma s'das-chessa dumandar:
 Chi defend' ils interess
 dals cumüns cun grand success,
 chi fet fin a grandaschia,
 chi ha miss in decadenza
 ils baruns e lur nöblia
 e las tuors d'impertinenza?
 Chi — be cuort — deliberescha
 da dolur e da cuntradi

hoz ils pövels, ils unescha
e s-chaffischa ün nouv stadi
süllas alps — in libertà,
scha na nus — dit la vardà!?»
Üna vusch güzza, tagliainta
tras la fuolla qua s'palainta:
«Uoi, d'la Lia Grisch' ils paurs
nu sun neir damain co'ls taurs,
nun han neir be ossa müffa,
nu svolazzan sco la füffa!»
«Vossa lia ais resch nouva»,
il mastral de Friess cumprova.
«Nossa lia es approvada
e cun sang ferm sigilada.
Nus avain in tschient battaglias
tuots baruns sternü in scaglias,
e güdar savain per tschert
a minchün chi ais pardert,
voul cun nus as alliar,
esser liber e restar.
Homens libers da la Val,
che'ns stimaivat uschè mal?
Nu stat qua cun tant astent,
consternats e plain d'spavent,
a voss dubis mettai frain!
sgür cha nus vulain vos bain!
Lessas litas, lessas zuffas,
las dispittas e baruffas
da noss vegls sun invlidadas,
ed i restan suoterradas.
Voss abats han in quel grà
franc dalönch tuot invlüdà.
Eir nun ais plü vos convent
brichafat tant disfident
culs pajais confederats.
Voss abats s'han alliats
cun Glaruna e Turi
ed eir Sviz ais lur ami.

Eir cun Uri üna lia
augmantà ha l'armonia,
eir scha plü dad üna jada
ans vain dats 'na s-charplinada!
Homens libers da la Val!
In quaists temps tant
malmanaivels
ston ils pitschens, ston ils
flaivels
s'alliar, insembel star,
sch'els lur drets vöglan salvar.
Pur s'allia qua cun pur,
e signur cun il signur,
flaivels pon uschè gnir ferms
e star sgürs dadaint lur terms.
Nossa lia muossa cler
co cha'l pac po crear bler.
Che cha'ls pitschens san tuot far
pon ils Svizzers cumprovar.
Vögl conclüder per intant,
ed a tuots eu racumand
da bain ponderar la chosa,
scha l'es güst' o scha l'es fosa,
cha minchün s'persvada svess
che chi ais seis interess.
Less be dir da reflettar,
na ch'eu less inchün sforzar!»
E mastral de Friess s'retraiva
giò d'la buorra, sgualattaiva
bricha mal seis tor dad Uri.

* * *

Silensi regnaiva
qua aint il rudè,
schi dit vaiv' el bê!
La verva retgnaiva
il sen da scodün
signur e cumün.

«L'abat da Müstair
qua ha da giodair
ils fits e la taglia
da nossa puraglia,

las deschmas tschantadas
sün nossas chasadas.
Nus eschan sudits
dals sonchs eremits,
sco noss perдавants
avant milli ans.
La crusch da San Plazi
retira nos dazi.
L'abat ha la spada
a nus imprastada
e brich il mastral.
La tuor d'Hospital
partegn' al signur!
Là sta seis magiur
cun plaina pussanza
sün noss' appartgnanza.
Cha'l Gelli de Moos
as retir' inavos
cun seis tavellöz
e tuct baderlöz.
Chi voul denegar,
chi voul dispittar
cun gnifs e cun gests,
documaints ed attests
e'ls drets dals abats?
Que sun be noschdats!
Que ais tradimaint!
Nu vais fundamaint
scha's lais almantar!
O lais bandunar
ün nöbel patrun
vus, sainza radschun?
Avais dumandà
a l'abat permissanza
da far allianza?
e s'ha'l declerà
cun quai perinclet,
mussand seis dalet?

Ingio ais l'ubgentscha
d'vus statta gürada,
ingio la sabgentscha
suvent demussada
da voss perdavants?
O trists suprastants!
Infants malguidats,
fingià invlüdats
pissers e fadia
cha'ls paders han gnü
per mantgnair nossa lia?
Co ch'els han stuvü
adüna star guetta
cun temm' inquieta
da perder noss drets
tant vegls e perfets,
perche'l's chantunais,
voss bels Uranais
ambivan rapina,
sco'l sprer la giallina.
Nun han fors' ils paders,
sco buns parchüraders
stuvü ans defender
chi'ns laivan suprenger
quels staifs buns vaschins
cun forz' e rampins,
vögliand suottametter
a lur regimaint.
Chi po imprometter
cha'l nouv saramaint
asgüra l'alach
cun plü avantag?

Madinà, madinà
be guardai üna jà:
la val Leventina
marmuogna adüna
da lur ranvaria,
da lur grandaschia,
Glieudetta impia,
vulais sclavaria,
schi it pro'l's gottrus
dad Uri, ma nus
plütost lain murir
avant co tradir
il pled cha vains dat.
Nos spiert es rumantsch
liber, plain schlantsch.
Nus stain suot l'abat.»

Uschea tschantschaivan, plan-
dschaivan ils vegls
in vi ed innan pro dschenders e
fegls
e tuot per inguotta rovaiva de
Moos,
siglind sulla buorr' inavant —
inavos,
rovaiva da tschesser e da's
padimar,
cun talas caneras d'finir e tadlar
eir sün las ideas dals oters
signuors
tuot racs e tuot cregns in da
milli savuors.

Co cha l'abat da Mustèr ja dar la vouta.

Intant chi s'agita sün plaz la gianüra
traversa l'abat a chavagl la planüra.
Ils hobis festinan, sbuorfland in s-chimada.
Lur fiers battan fö, sdarlossand salaschada.
L'abat in garacho — puolvrera s'alvainta —
I's vezza straglüschs d'la guerresc' ornamainta.
Al pövel cumpara'l, passand la Crastatscha,
dandet sün il muot be sur el ed in fatscha.
Il pövel vezziand seis patrun in attaisa
rest' instupi cun ün clam da surpraisa,
güst sco la boda, d'ün grip retegnida
chi's ferma dandet cun tremblanta scruschida,
uschea s'intoppa la fuolla eir ella
la spüffa tuot stutta 'na pitschna urella,
ma lur' as spart' la, as zavra be svess
minchün da la vart da seis interess.
Ils homens dad Uri cun Gelli de Moos
han pers il curaschi e van inavos.
Ils homens rumantschs, ils vegliords dad Ursera,
s'avanzan in fand gloriusa canera
e sbrajan: o guarda l'abat chi arriva!
Eviva la clostra, Pultengia ch'el viva!
As mettan in lingia e fuorman spaliera,
avrind al signur ed als seis la barriera.

* * *

E l'abat, sco per far termagl
descenda svelt da seis chavagl,
sta ferm in pè sün seis terratsch
ch'el liberar voul hoz dal latsch
chi han urdi ils Uranais
e cun mastral de Moos han tais,
e passa lur', il man dozà
e bendind il paur fidà
vi tras la fuolla separada,
vi vers la buorr' abandonada

e munta là, manaivel, spert
sül tschep cun cour energic,
tschert.
Seis ögl patern dà ün viv sguard
sco sajettöm da mincha vart
intant cha sia barba grischa
i'l cler sulagl stupend
straglüschha.
E danöv doz' el seis man
e pleda cler, dad ot e plan:

«Vus homens da la Val d'Ursera
che lais cun quaist imbruogl da
guerra?

Es gnü davo il Piz Scopi
l'ultim güdizi, l'ultim di?
Da quai her saira vi Müstair
nu'ns persögnaivan nus pelvair.
Che mâ avais da critichar
da nos confar e demanar
cha vus vais qua hoz radunanza
sainz' avisar la suprastanza.
I'ns vain avant zuond suspectus
cha vus vais fat tuot adascus.
Co nun onura vos mastral
hoz bricha seis patrun feudal?
cha el negligia tuottavia
las reglas da la curtaschia,
nun am salüda, benevainta,
tenor la fuorma ch'ais dezainta,
nu'm tain la staffa, sco stuvess
ün vair vasal sün *meis* possess?
Mastral de Moos, che fast tü là,
cun *mia* mantella inspadlà?
scha tü hast alch, sül post at
dosta,
fa là teis plant e dà resposta.
Est sgür tü dad avair radschun
in t'almantand da teis patrun?
de Moos, a tai t'pigl nan sever
e tegn drettüra vi Mustèr.
Schi, eu t'achüs da felonie,
a tai e tuot la cumpagnia.
Cha chi chi ha noscha conscienza
cumainza cun la penitenza!»
Ses homens, udind quell' imna-
tscha mordainta
bandunan de Moos — e quel as
spavainta.

L'abat cun il daint il de Friess
designesch
e plain d'ironia el cuntascha:
«Ma là davo il traditur
vez eu ün oter grand signur!
Sajat bainvgnü, mastral de Friess
che dschais da bun? Che incurris
in Val cun vossa cumpagnia?
Vus vaivat sgür sbaglià la via!
o lais cumprar ün bouv da raz?
stuvais vus far vos tor da maz?
ma lur' as stessat adressar
ad ün bacher e marchantar!
Signur mastral, chi vess mâ cret
ch'ün Friess rumpess uschè
seis pled,
ch'ün hom chi port' il cheu tant ot
füss abel dad ingian e frod.
Vus vais, pofar, tuot invlüdà
il pat, cha nus, be l'an passà
vain fat cun vus in cumünanza
ad Altdorf illa radunanza.
Là ha vos pövel ot gürà
d'laschar il nöss immolestà.
Da nu gnir mai sur ils cunfins
d'Ursera, sco fidels vaschins,
da respettar la proprietà
vivand d'amis per saimpermâ.
Vais invlüdà il saramaint,
vais invlüdà il documaint
cha eu e vus vain suotsegnà
e vizaversa sigilà?
Signur de Friess, id ais mal far
sch'ün in vos pled nu po s'fidar.
Scha vus dovräis il güramaint
per trafichar in tradimaint
ed as fais vair da buns vaschins
be per urdir storts e rampins.

Na, eu nu craj mâ plü cha l'Uri
giaja d'accord cun seis parsuri.

Eu vögl ingon, per vair sco sia,
gnir svess a vossa mastralia,
al pövel svessa eu dumand
scha'l saja propi tant birbant.

Stuvess eu lura constatar
cha'l pövel tuot laiv' ingianar,
schi fetsch eu pass pro la dieta,
cha merità nu vaivat letta;

laschai ch'eu's dia e's sapchainta:

Vus tschüffarat giò per la dainta,
perche nus vain plü d'ün ami
tals sco Glaruna e Turi,
ils quals cun nus sun alliats
e sun adüna stats fidats,
nu vegnan stuſ uschè dandet
sco Vus, de Friess, da tgnair
lur pled!

Per hoz chargiai süls müls las
chargias,

turnand aval in vossas bargias!

Cun rabgia s'avanza, de Friess, il mastral,
vuliand sparpagliar l'acumön d'Hospental.

El voul cha sa glieud ils attacha be früda,
ma svelt la rotschada as spart' ed as müda.

Ils vegls dad Ursera parchüran la buorra,
la truppa dals giuvens perfin and concuorra,
inclet aviand las radschuns da l'abat
e vis da che vart chi'd ais fai e vardat.

E sco duos mattatschs surpräis in baruffa
ston Friess e de Moos finir cun la zuffa.

Signur Peider uoss' as volva
vers seis pövel e dissolva
cun radschuns da fundamaint
ils sens prais in dschorvamaint,
implantats i'ls cheus dals purs
tras las tschantschas dals
signurs.

El sclarischa sü ils fats
e refüsa las nardats
chi vulaivan far valair
per frizzar cunter Müstair.

Signur Peider pleda chöntschtch,
sra vusch s'oda dalöntschtch.

Signur Peider sa, sco pader
co chi saja da persvader.

Tuot rabatta franc e frais-ch,
per latin e per tudais-ch.

Mincha pled: üna ferida
tant pel cour co per l'udida.
Uossa tschantsch' el eir

rumantsch
cun seis verv pozzà, plain
schlantsch:

«Clà Camengi' am confidescha
cha la lingua alvantescha
tanter vus las confusiuns;
cha'l cuntrast da duos naziuns

tuottavia differentas
 chi sun qui in val sezzentas
 dschendra sbagls e disfidanza
 sgurdinand voss' abinanza
 e cuschina rizserazs
 tanter vegls e tanter mats.
 E perquai il Tudais-chun
 tschercha l'Uri per patrun,
 schi chi detta tals implasters,
 avant tuot ils giuvenasters
 chi brattessan, da figliaster,
 nos rumantsch per ün chanaster.
 Cha'ls Tudais-chs fan uais
 d'imprender
 nos rumantsch as po
 cumprender.
 Nus vain eir schaschin, m'eir
 chüra,
 dad imprender lur mis-chüra
 e tschantschessan cun dalet
 plü gugent be rumantsch s-chet.
 Ma bain sgür — dschain que
 sainz' ira —
 mincha viers ha sia lira.
 Ma scha nus eschan tant buns
 da patir ils Tudais-chuns,
 schi, d'imprender lur patuà,
 da'ls trattar bod sco'ls da chà,
 ch'els pon, sainza mai desister
 dal tudais-ch pro nus exister,
 schi pudessan bain quists bels
 resguardar a nus eir els
 ed almain far üna prova
 dad imprender quai chi's drova
 per discuorrer culs vaschins
 sainz' as tgnair per uschè fins.
 Quai rendess sgür be cuntaint
 ün crastian ün pa dezaint.

Ma'ls purs cotschens cun
 lantignas
 creppas düras, tridas gignas,
 sun guidats da raccaria.
 Lur Dieu ais l'economia.
 Sco vizius vain il curtais
 d'els spredschà e be offais.
 Zuond cuaidus, maligns,
 inguords,
 els nu's ferman pro lur cuorts,
 ma els tscherchan d'ingianar,
 dal vaschin da profitar.
 Minch' ün s'craj' ün segneret
 e respecta be seis dret.
 Iminchün craja dad esser
 uschè scort sco ün professer.
 Per las chosas da cumün
 interess nun han ingün.
 Lur princip ais: char da vender,
 bler da tour, inguotta render.
 Cun tal pövel, tuottavia,
 nu's po star in armonia.
 Ah, vus povers! — dir eu
 das-ch —
 possessurs dad as-ch e pas-ch,
 vegls vaschins e persunavels
 da tuots drets e vairs iertavels
 eschat tant da buna fai
 cha vulais cun quels far lai?
 Onissat lura dependents
 da ladruns impertinents.
 Voss vegls drets spordschessat
 svess,
 vus per esters interess,
 scha cun quels be trafichais
 a vus svessa s'ingianais.
 Que's po dir stüpidità,
 scha cun Uri fais müstà

chi ha saimper be provà
da's rablar suot avuà.
Meis giuvnots, o meis giuvnots,
s'inchürai da vils cumplots,
sajat cauts, sajat adesters
s'parchürai ün pa dals esters.
Da savair ün pa tudais-ch
nun as tegna uschè frais-ch.
Scha'l's Tudais-chs as pon
surprender,
schi's giaraj' adüna mender.
Svelt els dvaintan arrogants,
s'trattan plü be sco vagants.
Meritaivat vossa sort
cun vos tant pervers deport.
Ma perche, pofar, quintai,
vaivat pers tuot vossa fai,
ais vos spiert confus dvantà
ed uschè ferm schnarrantà
da schnejar, spredschar cun
brama
il linguach da vossa mamma.
Vaivat tant pac fundamaint
da desdir vos sentimaint,
da dar sen e cour davent
sainza larmas ne astent,
dad offrir vos vair caracter
per far tscheras da calfactor?
Nos rumantsch ais d'origin
ün vuorchet dal vegl latin,
ch'ais adüna stat ün verv
cultivà e plain da nerv.
Il latin vain scrit pertuot;
dal tudais-ch nu's saja nuot,
oter co ch'ün tröp barbar
douvra quel per tavellar.
Milli ans sun passats via
cha'l's Romans sun gnüts aquia,

cha'ls guerriers vedrüschs latins,
sun rivats sün noss cunfins,
han fundà sün craists e munts
ils cumüns vegls, oriunts
e tschantà immez la val
il chastè da l'ospidal.
Milli ans noss perdavants
sun stats qua in val avdants.
Hom e duonna cul mattatsch,
cultivand l'istess terratsch.
Il terratsch i'l qual sun gnits
voss babuns già sepulits
ed ingio chi sun eir nats
voss infants e battagiats,
e vus eschat qua vaschins
per amur dals vegls latins,
chi laschèn als descendants
lur linguach, lur bains, jacents.
Dà que bain inglur ün pövel
uschè vegl ed uschè nöbel?
E vus lessat barattar
vos caracter cul barbar,
cul linguach strupchà e gob
chi deriva be dal Svob,
ch'es d'obs-chüra derivanza,
sainza stemma, appartgnanza.
Ingio vais vos püt d'onur
per uschè ir ad errur?
Il rumantsch pudais discuorrer
giò «Ligiaun» e bain concuorrer,
vender e cumprar cul pur
sainz' agüd d'ün traductur.
Per rumantsch pledar pudais
cun la glieud eir dal Vallais
e davo il Piz Scopi
tuot inclegia vos «bun di!»
Schi perche vulais desdir
dal linguach dals antenats

e'l caracter vegl offrir
als dad Uri, quists schnattats
chi baderlan da virtüd
mo as spordschan sclavitüd?» —
E l'abat s-chodà exclama,
in sa vusch sun fö e flamma:
«Homens libers da la Val,
uossa vain vos pled fatal;
eu pretend be cuort e spert
üna tscherna, ma dal tschert.

Laivat, homens da la Val
star sü dret, sco'n bun vasal,
arcugnuoscher il pudair
da la clostra da Müstair
e seguir la nöbla crusch
da San Plazi — o dar vusch
là al tor da quels dad Uri? —
Eu's dumand quai sco parsuri
as laschand la libertà
da far vossa voluntà.» —

La fuoll' animada, s-chodada, tamfitscha,
as fa vers la buorr' ed in lingia as squitscha,
ils vegls ouravant ed ils giuvens davo,
perfin varsaquants dals Tudais-chs as fan pro
e claman e sbrajan in cor d'üna vusch:
«San Plazi, San Plazi, nus lain tia crusch!»
Ils vegls as rebalzan amo üna jada
e claman cun verva stendüda, s-chalada:
«O mamma rumantscha, o pled da la chüna,
nus lain tia tschantscha salvar per•adüna!»
Cuntaint descenda l'abat giò dal buor
e va cumpagnà dals sudits in la tuor,
fa far üna festa cul pövel fidaivel,
cul pövel sincer e d'ün spiert radschunaivel.
De Fries, il grand sabi, cun sas capriolas
banduna la plazz' as sgrattand las tratscholas
e Gelli de Moos, quel festina suainter
cun presch' uschè granda da's rumper il vainter,
e sperta sparischan ils homens «dal muni»,
quels vils intrigants, suot ils grips dal dimuni.